

MASARYKOVA UNIVERZITA

Politická geografie

Stát a jeho geografické aspekty

Mezinárodní právo

- ❖ Soubor právních norem, které regulují vztahy mezi státy, jejich vztahy k mezinárodním organizacím a dalším subjektům mezinárodního práva, vzájemné vztahy mezinárodních organizací a některé vztahy jednotlivců ke státu.
- ❖ Za formální subjekty se považují ty jednotky, které mají v mezinárodním právu způsobilost k právům a povinnostem.
- ❖ Původní (klíčové jsou **státy**)
- ❖ Odvozené (**mezinárodní organizace**)

Další subjekty

- Povstalci proti vládní moci (pokud jim státy přiznaly statut válčící strany – teroristické organizace).
- Národně osvobozenecká hnutí (v závislých a koloniálních územích).
- Mezinárodní výbor Červeného kříže.
- Jednotlivci.
- V minulosti mezinárodní města, Suverénní řád maltézských rytířů apod.

- Subjektem nejsou: ...nadmárodní korporace, lodě plující v cizích vodách (ačkoliv mají značný faktický vliv)

Stát

- ❏ Slovo ***stát*** má základ v latinském status (stav, ústava, řád).
- ❏ V dnešním smyslu se začalo slovo status používat v období italských městských států.
- ❏ Do odborné terminologie ji zavedl Machiavelli v díle Vladař.

Definice státu

Stát je institucionalizovaná forma společenského života na určitém území, která působí na společenské vztahy prostřednictvím všeobecně závazných pravidel chování, za kterými stojí jeho mocenská autorita.

Definice státu

Stát je lidské společenství, které si na určitém území nárokuje pro sebe monopol legitimního násilí. Pokud by neexistovalo násilí jako prostředek vynucování státního zájmu, tak by stát zanikl a místo něj by nastoupila anarchie.

Max Weber

Historie vzniku států

- ⇒ Existuje několik základních teorií, jak stát vznikl:
  - ⇒ nábožensko-teleologická
  - ⇒ teorie moci
  - ⇒ právní teorie
    - ⇒ teorie patriarchální
    - ⇒ teorie patrimonální
    - ⇒ teorie smluvní
    - ⇒ teorie právního státu
  - ⇒ teorie etická
  - ⇒ teorie psychologická

Nejstarší státy světa

- První státy vznikaly již v dávné historii v oblasti údolí Nilu, Palestiny, Mezopotámie a povodí Indu.

- Čína (vznik 1523 p.n.l.)
- Etiopie (1000 p.n.l.)
- Japonsko (660 p.n.l.)
- Francie (843)
- Švédsko (836)
- San Marino (855)
- Velká Británie (1066, dobytí Británie Normany)
- Portugalsko (1140)
- Za první moderní stát (v dnešním smyslu slova) lze považovat Spojené státy americké, které byly založeny v roce 1776.

Každý stát musí mít:

1. Přesně vymezené území (státní území)
2. Trvale bydlící obyvatelstvo
3. Přítomnost a funkčnost vlády (resp. systému moci, který zabezpečuje výkon potřebných funkcí)
4. Organizovaná (společná) ekonomika
5. Společný komunikační systém

- ***Konvence o právech a povinnostech států***
z Montevidea (1933)
- Montevideo je oblastní Americká konvence, ale principy obsažené v tomto článku byly obecně uznány v mezinárodním právu.

Rozvoj států

Pro rozvoj států bylo důležité splnění následujících podmínek:

- Přejít od samozásobitelství ke směnnému obchodu
- Vznik a vývoj jádrových oblastí (koncentrace osídlení)
- Vznik a rozvoj měst
- Vznik a rozvoj základní komunikační sítě
- Koncentrace kapitálu
- Rozvoj individuálního vědomí a skupinových zájmů
- Spojení etnického vědomí a politické aktivity (odpovědnosti), případně sociální stratifikace společnosti

Státní území

- ☒ ...je prostor (nikoliv plocha!) ve kterém stát uplatňuje svoji suverenitu

Zahrnuje:

- Pevninské území státu
- Vnitřní vodní plochy (řeky, jezera)
- Část moře (pobřežní moře, vnitřní mořské plochy)
- Geologický podklad
- Vzdušný prostor nad pevninskou částí a nad pobřežním mořem
- Zvláštní případy (území velvyslanectví apod.)

Geologický podklad

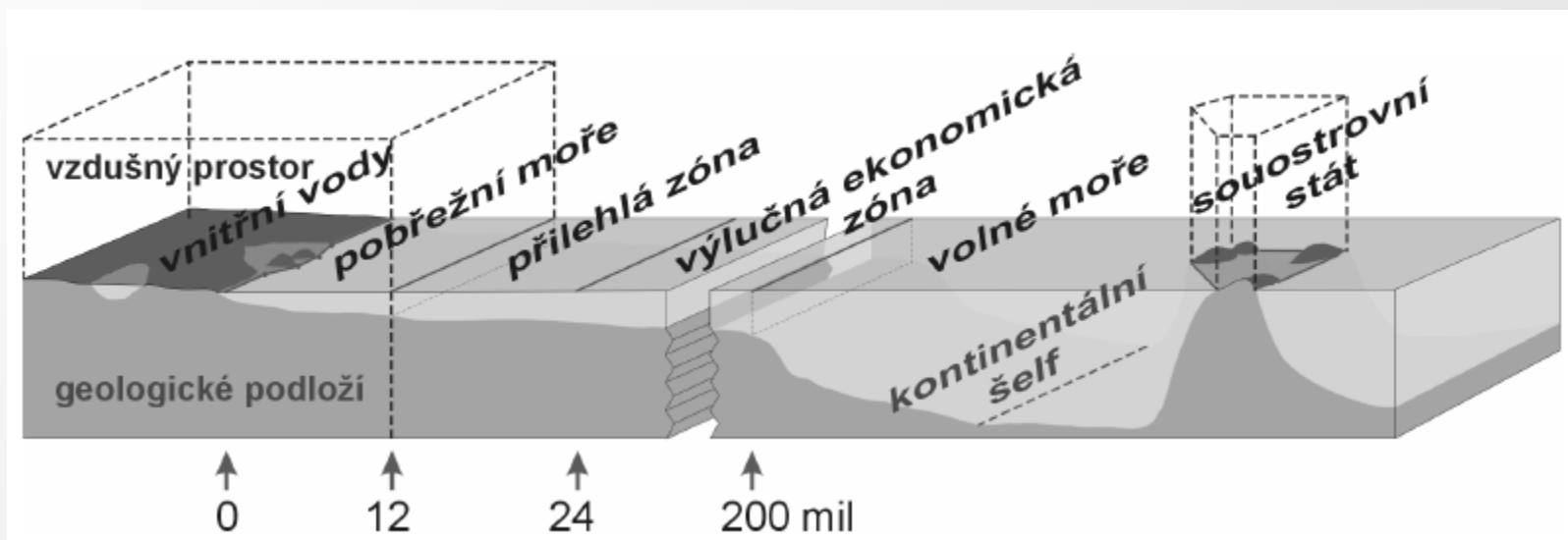
- ☞ až do středu Země
- ☞ ...v praxi omezeno technickými možnostmi kontrolovat „narušení suverenity“ – tj. dosažitelnou hloubkou vrtů nebo dolů

Vzdušný prostor

- nejasné, do jaké výšky (několik rozdílných přístupů)
- ...v praxi omezeno technickými možnostmi kontrolovat „narušení suverenity“ – tj. do maximální výšky letu letadel
- ... neexistuje žádné „právo přeletu“ vzdušným prostorem státu

Pobřežní moře

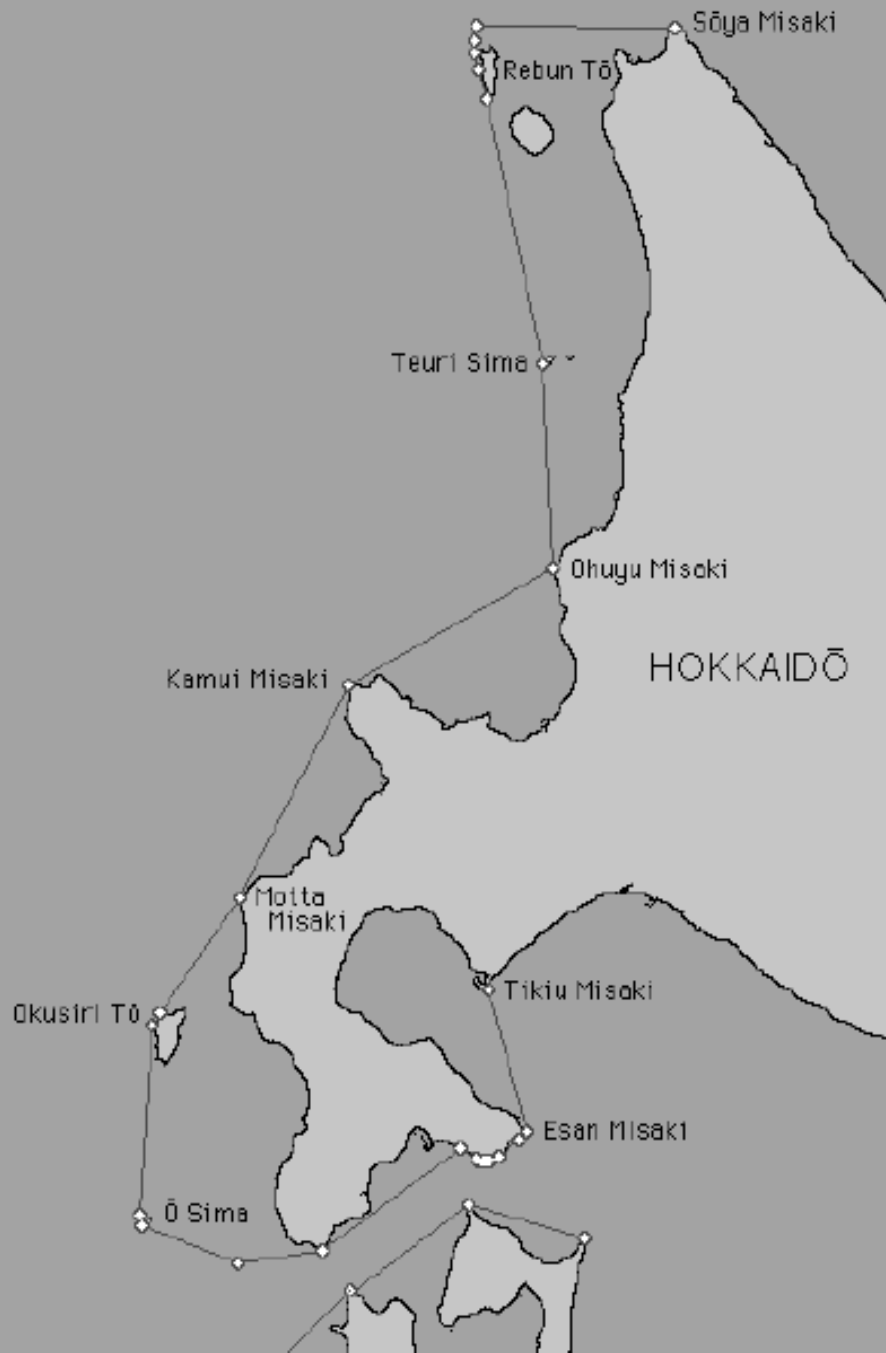
- Nároky na pobřežní moře upravila Úmluva OSN o mořském právu podepsaná v Montego Bay (Jamajka) 10. 12. 1982 (u nás zákon č. 240/1996 Sb.):

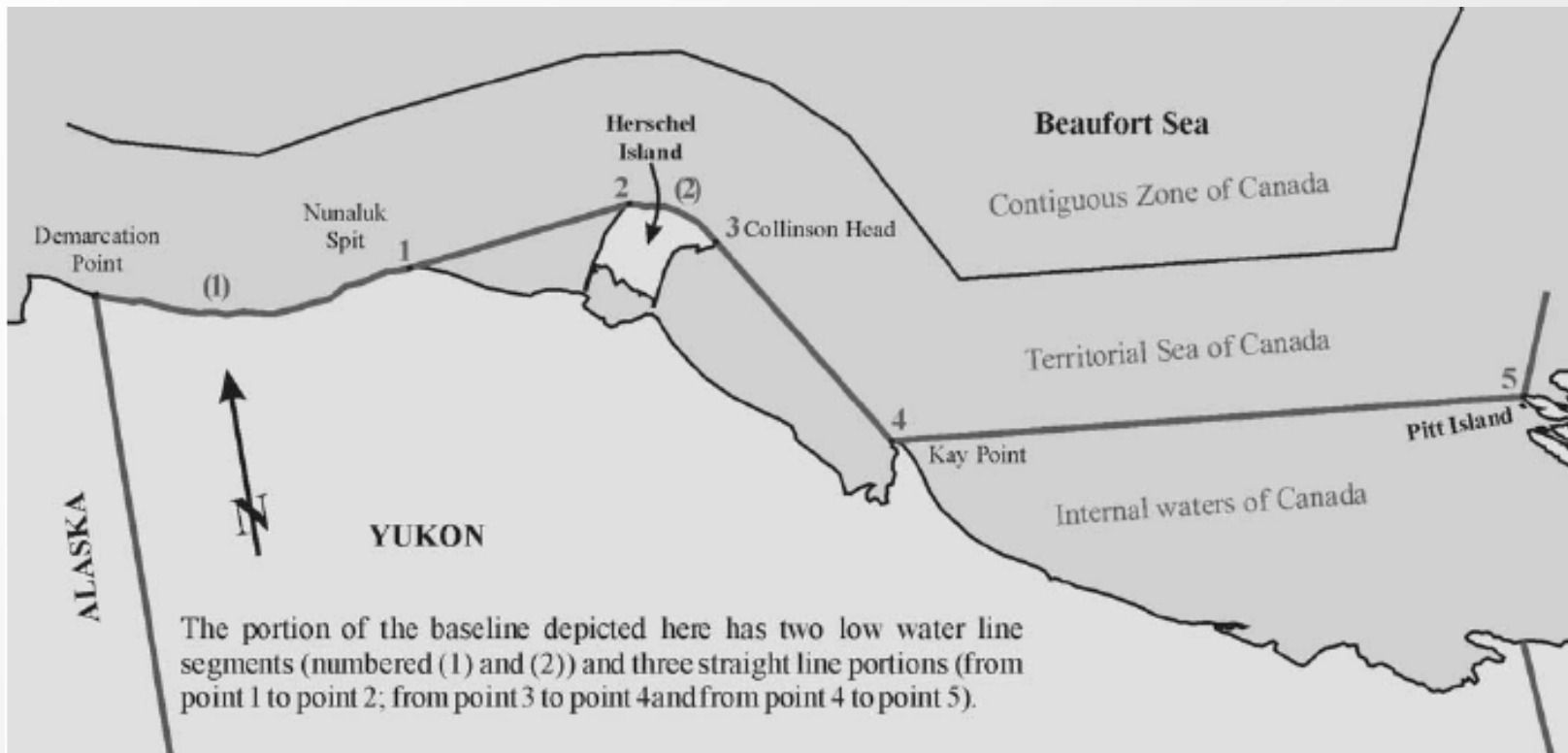

Základní linie

- Za hranici pevniny se pokládá tzv. základní linie – linie nejhlubšího odlivu.
- V členitém pobřeží může být vytvořen systém přímých základních linií (*straightbase lines, spojují nejvzdálenější výčnělky pevniny*).
- Přímé linie také mohou uzavřít zálivy.
- Vše, co leží mezi základními přímými liniemi a pevninou, jsou vnitřní vody.

Vnitřní vody

Pobřežní moře

- Maximálně do 12 mil od základní linie
- Pobřežní moře je přímou součástí státního území pobřežního státu
- Lodě jiných států mají právo ***pokojného proplutí***
- V prostoru nad a pod hladinou moře ale není suverenita státu omezena

Přilehlá zóna

- Maximálně 12 mil od hranic pobřežního moře
- Není součástí státního území
- Pobřežní stát má právo provádět v přilehlé zóně kontroly (celní, zdravotní, migrační)

Výlučná ekonomická zóna (EEZ)

- Maximálně 200 mil od základní linie.
- Pobřežní stát má výhradní právo ekonomického využití (rybolov, těžba apod.).
- Toto právo může postoupit (prodat, pronajmout) i jiným zemím.

Kontinentální šelf

- ☞ Pokud přesahuje kontinentální šelf výlučnou ekonomickou zónu (max. 350 mil), má pobřežní stát:
  - ☞ Výhradní právo těžby surovin a sběru živých organismů z mořského dna.
  - ☞ Rybolov však v takovém případě není omezen.

Souostrovní státy

- Souostrovní státy mohou uzavřít své území tzv. souostrovními liniemi (*archipelagic baselines, max. 100 mil dlouhé*)
- Území ohraničené těmito liniemi jsou **souostrovní vody** (*archipelagic waters*)
- V souostrovních vodách platí právo pokojného proplutí
- Teprve od hranic souostrovních vod se vyměřují další zóny (pobřežní moře apod.)

Zvláštní podmínky

- Lodě plující pod vlajkou státu
- Letadla registrovaná v dané zemi
- Území velvyslanectví a jiných diplomatických misí (diplomatické imunity), diplomatická vozidla a zavazadla
- „historické pomníky“
- Radary v ČR...

Poloha státního území

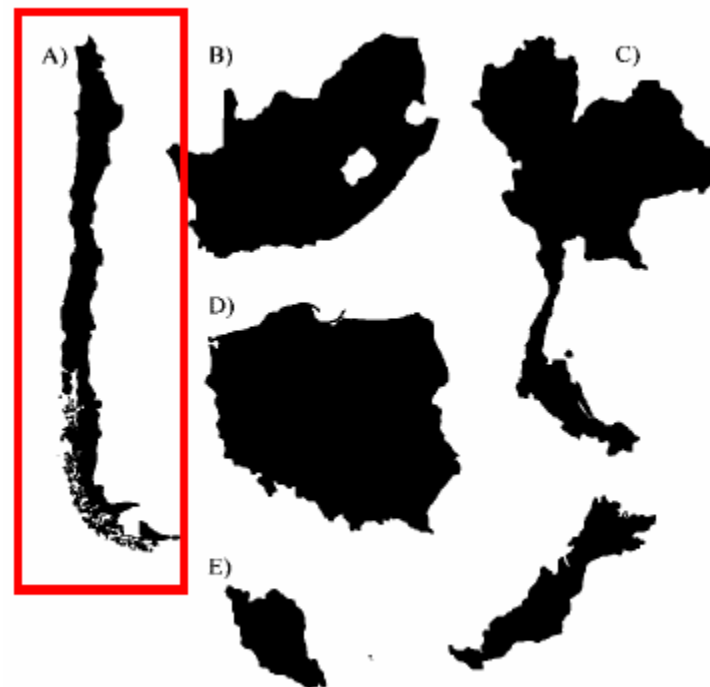
- ❏ Absolutní geografická poloha (vzhledem k zeměpisným souřadnicím) – poloha vzhledem k moři, podnebným pásům, dopravním trasám, přírodním surovinám apod.
- ❏ Relativní geografická poloha (vzhledem k sousedním státům) – ekonomické, demografické a sociální důvody.

Tvary státního území

- ❑ Není příliš vypovídající (důležitější je podoba komunikační sítě – ta se ale často od tvaru odvíjí).
- ❑ Obecně se považuje za výhodné, když jsou hranice relativně krátké a území kompaktní.

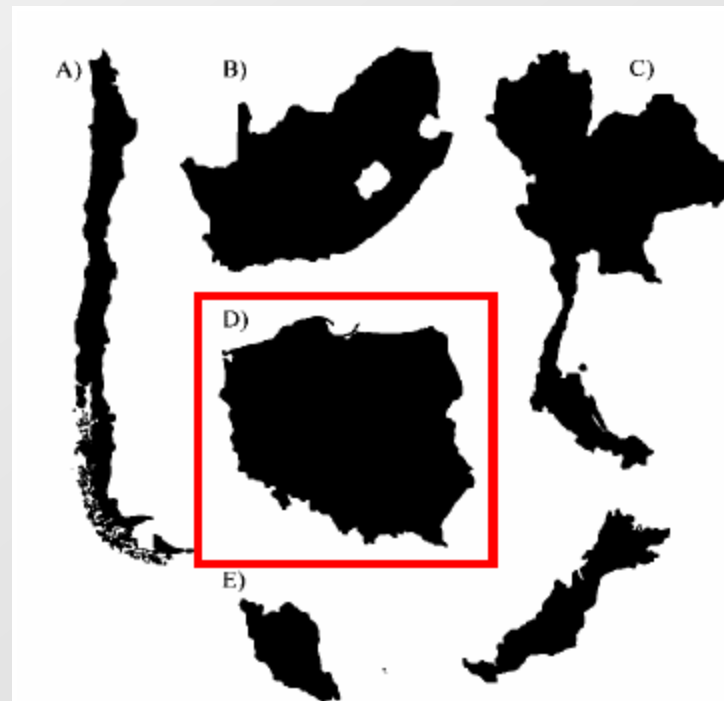
Základní tvary státního území

- ❏ **Podlouhlé** (délka je alespoň šestkrát větší než průměrná šířka) – např. Chile, Norsko, Švédsko, Malawi, Panama, Vietnam.

Základní tvary státního území

- ❏ **Kompaktní** (území je v „jednom kuse“ a geometrický střed je víceméně v konstantní vzdálenosti od hranic) – např. Polsko, Uruguay, Rumunsko, Nigérie.

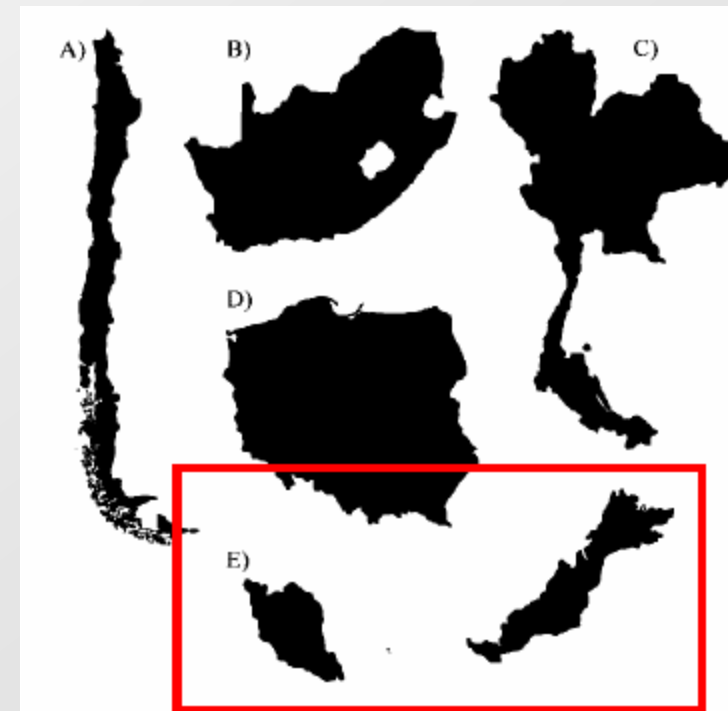
Základní tvary státního území

- ❏ **„Proruptivní“** (kompaktní s „výběžky“) – např. Barma, Thajsko, DR Kongo, Indie.

Základní tvary státního území

- ❑ **Dělené** (z více územně nesouvisejících částí, pokud se nejedná o drobné ostrůvky nebo vzhledem k rozloze „hlavního“ území státu malé ostrovy)
Souostroví – Indonésie, Japonsko, Filipíny, Maledivy ....
- ❑ Pevninské – Malajsie, USA, Dánsko, Rusko, v jistém smyslu i Francie, Itálie, Španělsko ....

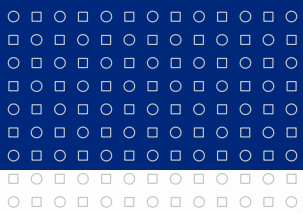

Základní tvary státního území

- ❏ ***Perforované*** (s enklávami)
– Jižní Afrika, Itálie, Senegal.

Státní hranice

Definice

- Státní hranice jsou smluvní linie v terénu, které oddělují území jednoho suverénního státu od území jiného suverénního státu nebo od území, které nepodléhá suverenitě žádného státu.
- Ve skutečnosti není linie, ale plocha ohraničující „prostor suverenity“ daného státu.
- Jde o místa přímého kontaktu specifických právních řádů jednotlivých států, které mohou být vzájemně konfliktní.

Krátká historie

- ❖ Starověk a středověk: neexistovaly hraniční linie, ale (po)hraniční pásy (*terranullius*).
- ❖ Hraniční pásy byly zpravidla vylidněné a často měly i obrannou funkci
- ❖ Široké byly v neproduktivních oblastech, zužovaly se se vzrůstající hustotou zalidnění.

- ❖ Důsledek: státy nebyly ve vzájemném „fyzickém“ kontaktu.
- ❖ 1659 tzv. pyrenejská smlouva –první oficiální liniová hranice.

Politické hranice

☒ 4 fáze:

- ☒ Alokace
- ☒ Delimitace
- ☒ Demarkace
- ☒ Administrace

Alokace

Politická rozhodnutí

Delimitace

- Určení přesného průběhu hranic na mapách velkých měřítek.
- Většinou spojeno s terénním šetřením, ověřováním majetkových poměrů, dopravní dostupnosti apod.
- Časově náročná činnost, vždy s jistým zpožděním po alokaci hranic.
- Většinou prováděna smíšenými komisemi složenými ze zástupců sousedních států.

Demarkace

- Vyznačení hranic v terénu tak, aby byl jejich průběh snadno identifikovatelný.

Administrace

- Údržba a pravidelná obnova hraničních znaků.
- Sledování přirozených změn hranice.
- Regulace hraničních vodních toků.

rafie

Vytýčení hranic

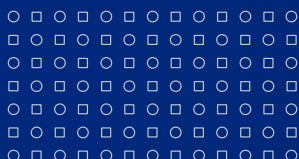
- Hranice může být vedena libovolným způsobem, pokud se takto sousední státy dohodnou.
- Neexistuje žádné obecně přijímané pravidlo, které hranice jsou „spravedlivé“ a které „nespravedlivé“, neuplatňují se precedenty.

Pár nepsaných pravidel...

- ❏ Nesplavné řeky: hranice vede ve středu toku (tzv. střednice / medianline).
- ❏ Splavné toky: hranice vede středem plavební oblasti toku (hloubnici/ thalweg -odtud se tento princip označuje jako ***ThalwegDoctrine***).
- ❏ Pohoří: hranice vede po rozvodnici
- ❏ Jezera: hranice vede po ekvidistantě, platí ale zásada, že zdroje pohraničních jezer mají být využívány pohraničními státy rovnoměrně.

Pravidla

- Zpravidla je dohodnuto, že při přirozených a pozvolných změnách polohy vodního toku se mění i poloha hranice.
- V praxi to vede na neregulovaných vodních tocích k řadě drobných hraničních sporů.

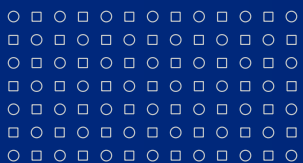

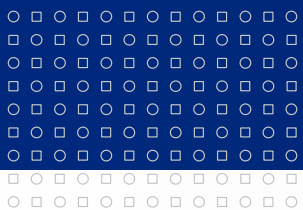
POZOR !
STÁTNÍ HRANICE
PROBÍHAJÍ HRANIČNÍM
VODNÍM TOKEM

Hranice v terénu

- Hraniční znaky
- Hraniční ploty
- Hraniční valy
- Hraniční zdi

Typologie hranic

- Hranice suchozemské.
- Hranice mořské.

- Hranice mezi dvěma státy.
- Hranice státu a otevřeného moře.
- Hranice státu a kosmického prostoru.

- Přírodní hranice (vedou po přirozené –v přírodě viditelné – linii).
- Umělé hranice (nemají tuto vazbu).

Přírodní hranice

➤ Vázány na překážku v terénu:

➤ Pohoří

➤ Řeka

➤ Bažina

➤ Poušť

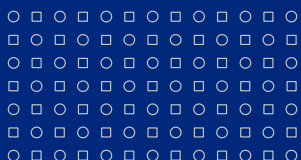
➤ Mořské pobřeží

➤ Primárně brání pohybu lidí, snadno lokalizovatelné, dříve vhodné k obraně.

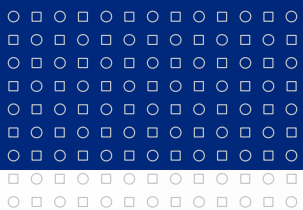
Přírodní hranice

- Limitem použití principu byla znalost terénu – přírodní hranice např. nebyly použity při koloniálním dělení Afriky (kontinent nebyl v té době dobře zmapován).
- Působením přírodních sil se postupně mění.
- V praxi nemají přírodní překážky nikdy zcela liniový charakter, velký potenciál hraničních sporů.
- Problematické jsou také všechny umělé úpravy (např. říčních koryt).

Umělé hranice

- Jednoduché, často ale nepřírozeně kříží průběh liniiových fyzickogeografických prvků, obtížná obrana.

- Zvláštní typy umělých hranic:
  - Etnické
  - Historické
  - Astronomické hranice
  - Geometrické hranice

Umělé hranice

Specifické hraniční situace

- ❏ V některých případech má území států „nelogický“ nebo nevhodný tvar (výběžky, oddělené části).
- ❏ Pokud jsou některé části území těžko dostupné nebo zcela nedostupné, musí mít zvláštní právní režim: celní, měnový, specifická regulace pohybu obyvatel apod.
- ❏ Nejčastější „specifické hraniční situace“ jsou enklávy, exklávy a koridory.

Enkláva x exkláva

- Enkláva = cizí území na tom, které popisujeme. Území cizího státu na státním území.
- Exkláva = oddělená (nesouvisející) část území, které popisujeme.
- Proto také v některých případech jedno a totéž území může být podle „směru“ popisu enklávou i exklávou, v jiných případech jen enklávou nebo jen exklávou.

Topography and hydrography of the Ferghana Valley

THE MAP DOES NOT IMPLY THE EXPRESSION OF ANY OPINION ON THE PART OF THE AGENCIES CONCERNING THE LEGAL STATUS OF ANY COUNTRY, TERRITORY, CITY OR AREA OF ITS AUTHORITY, OR DELINEATION OF ITS FRONTIERS AND BOUNDARIES.

MAP BY VIKTOR NOVIKOV AND PHILIPPE REKACEWICZ - UNEP/GRID-ARENDAI - APRIL 2005

Arménie a Náhorní Karabach

GRUZIE

ARMÉNIE

Jerevan

ÁZERBÁJDŽÁN

Náhorní
Karabach

Stepanakert

TURECKO

ÁZERB.

ÍRÁN

 pod arménskou
kontrolou

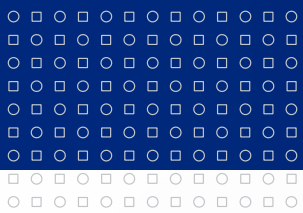

Územní koridory

- Koridory spojující, např. dvě části území – Shiligurský koridor v Indii.
- Území s dopravně důležitým přístavem nebo řekou – např. Caprivi Strip v Namibii, Leticia v Kolumbii.
- Koridory izolující (např. Vachánské údolí, Neum apod.).

Vývoj států

Způsoby získání státního území

- Primární= rozšíření státní suverenity na území, které dosud suverenitě žádného státu nepodléhalo (res nullius) nebo bylo už dříve opuštěno (territorium derelictum).
- Odvozené= rozšíření státní suverenity na území, které dosud podléhalo suverenitě jiného státu.

Primární způsoby

☞ *Prvotní okupace*

☞ *Akcese*

☞ *Akrescence*

Prvotní okupace

- Rozšíření suverenity / vznik státu na již existujícím území.
- Může jít o prvotní osídlení (např. Kapverdy, Azory, Norfolk),
- nebo o objevení území bez uznaného právního řádu (např. Amerika),
- nebo (výjimečně) o konstituování nezávislého státu na „území nikoho“ (Libérie).

Akcese

- získání území působením přírodních sil, zejména:
  - ukládání říčních sedimentů
  - vulkanická činnost
  - vývoj a změny toku řek

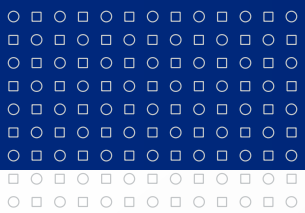
Akrescence

Vytvoření nového území uměle – posunem pobřežní čáry

- Vysoušení mořského dna
- Navršení materiálu nad mořskou hranici

Vždy mimořádně drahé, důvody:

- Politické (v menšině)
- Ekonomické (jasně převažují)
- Bezpečnostní (např. snahy zabránit zatopení území přírodními silami)

Osaka airport

Dubai

Okupovaná území

- Zůstávají součástí původního státu.
- Okupant přebírá část nebo celý výkon suverenity.
  - Ve vztahu k armádě okupovaného státu zcela.
  - Ve vztahu k civilnímu obyvatelstvu –silně omezen mezinárodními úmluvami.
- Okupující stát / koalice nesmí měnit právní poměry (státní příslušnost), demografické poměry (deportace) a podobně.
- V praxi rozdílná míra „angažování se“ okupanta v dom. politice okupovaného státu (např. německá okupace různých zemí za 2. světové války –na jedné straně Dánsko, na druhé východní území).

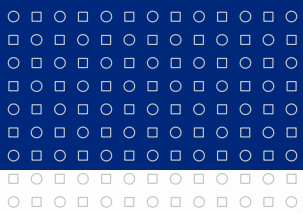
Anektovaná území

- ❏ Stávají se přímou součástí anektujícího státu.
- ❏ Obyvatelé území se stávají (zpravidla) občany nového státu.
- ❏ Obyvatelstvo území podléhá svrchovanosti anektujícího státu neomezeně a bez výhrad.
- ❏ Přestává platit původní právní řád – nahrazuje ho právní řád anektujícího státu (často s přechodnými obdobími).

Ztráta území

- opuštění (*derelikce*)
- působení přírodních sil
- secese (odtržení)
- plebiscit
- adjudikace

Formy států

Státní moc

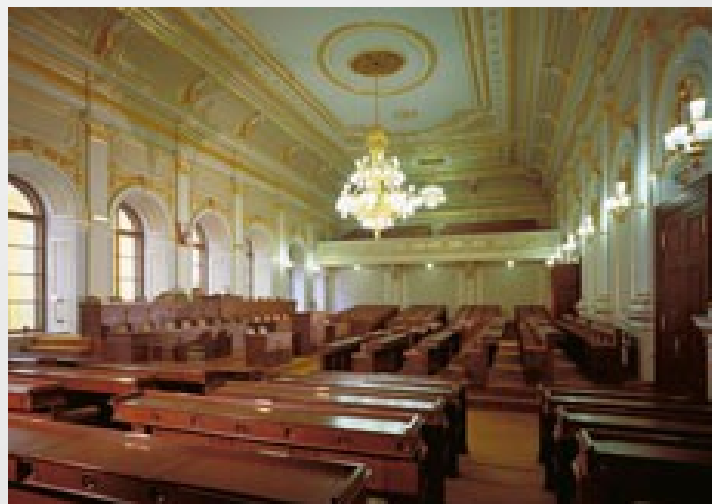
- ☞ Existence státní moci je nutná k tomu, aby stát mohl plnit své funkce vzhledem k obyvatelstvu.
- ☞ Nositeli státní moci jsou **státní orgány**, tj. zákonem vytvořené subjekty mající právo jednat jménem státu.
- ☞ Vedle nich jsou ve státě i specifické složky plnící zvláštní úkoly (policie, armáda).

Složky státní moci

- moc ZÁKONODÁRNÁ
  - moc VÝKONNÁ
  - moc SOUDNÍ
- V demokratických zemích jsou odděleny (zajišťují je rozdílné *státní orgány*) a vzájemně se kontrolují

Moc zákonodárná (legislativní)

- Zákonodárnou moc představuje ***parlament***.
- Zákonodárná moc obecně určuje pravidla vztahů mezi obyvateli státu (zákony), státní rozpočet a schvaluje mezinárodní smlouvy.

Společné znaky parlamentu

- ❏ Kolegiální charakter – neexistuje hierarchická stavba (všichni poslanci mají jeden hlas, rozhoduje se kolektivně).
- ❏ Je volen přímo (u dvoukomorových parlamentů vždy dolní komora) – bez splnění této podmínky není možné jakékoliv shromáždění považovat za parlament (např. jmenované „parlamenty“ po státních převratech).
- ❏ Má celostátní působnost.
- ❏ Mají vždy určité základní pravomoci (pravomoc přijímat zákony a státní rozpočet).

Typy parlamentu

- Jednokomorový parlament – všichni poslanci tvoří jeden sbor.

- Dvoukomorový parlament–parlament tvoří dva sbory, které se liší pravomocemi a někdy i způsobem vytvoření:
  - Dolní komora – volena přímo, zastupuje obyvatelstvo státu jako celek.
  - Horní komora – reprezentace zástupců územních jednotek.

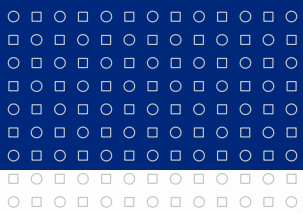
Moc výkonná (exekutivní)

- Výkonnou moc představuje zejména hlava státu a vláda (případně s předsedou).
- Hlava státu (jednotlivec nebo kolektiv) zejména zastupuje stát navenek (podpisy smluv, pověřování diplomatických zástupců apod.), jeho pravomoci ve vztahu k vnitrostátním záležitostem závisí na typu státu.
- Vláda (rada ministrů, kabinet ...) je zpravidla kolektivní orgán, způsob jmenování a kontroly závisí na typu státu.

Moc soudní

- soudní moc má dva hlavní úkoly:
  - rozhoduje v oblasti občanskoprávních, rodinných a pracovních vztahů a v záležitostech trestných činů
  - kontroluje činnost ostatních státních orgánů a interpretuje zákony
- zpravidla mají hierarchickou strukturu

Formy státu

Formy státu

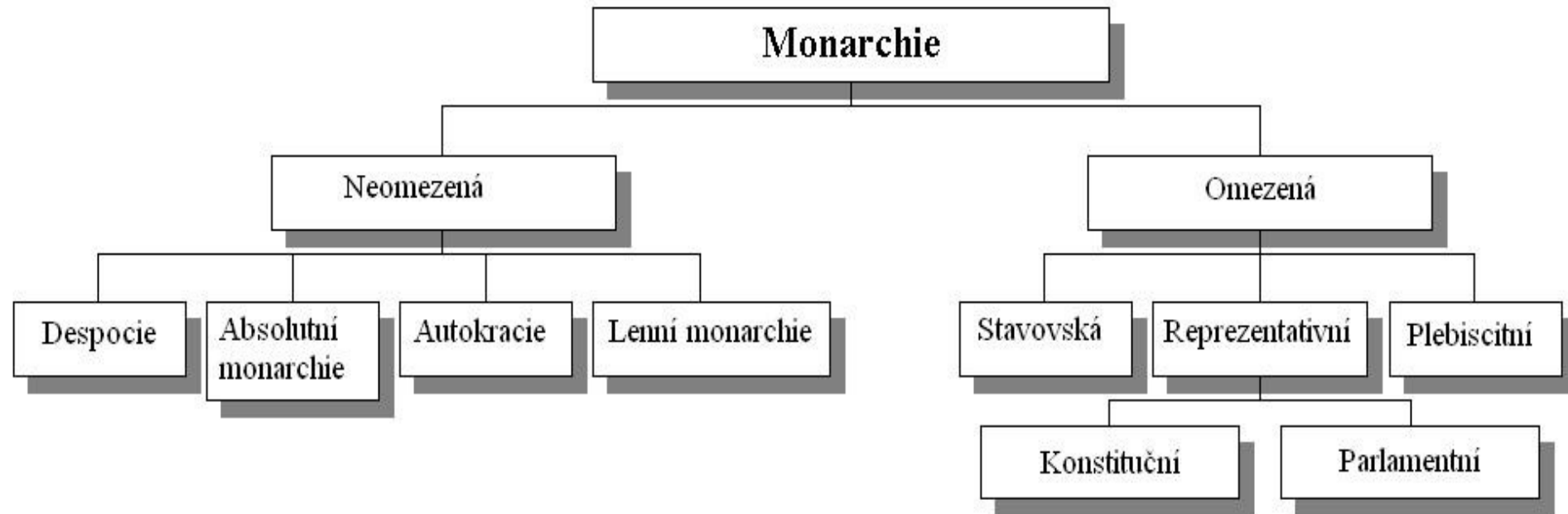
- ☞ Určují se podle toho, jak je organizována státní moc, resp. jak jsou uspořádány vztahy mezi jednotlivými složkami státní moci.
- ☞ Nejčastěji se státy člení podle způsobu, jakým získává hlava státu svůj úřad na **monarchie a republiky**.
- ☞ Rozšířené je i členění podle vnitřní organizace na státy **unitární a složené**.
- ☞ Formu státu určuje zpravidla ústava.

Monarchie

- Hlavou státu je monarcha (král, císař, kníže, velkovévoda ...), který zpravidla svůj úřad dědí.
- Délka funkčního období hlavy státu zpravidla není omezena.

Formy monarchií

Republika

- ❖ Hlava státu je do své funkce volena.
- ❖ Její funkční období je zpravidla omezeno (nejčastěji 4-5 let).
- ❖ Titul hlavy státu je nejčastěji „prezident“ (existují ale i jiné varianty).

Formy republik

- Parlamentní republiky
- Prezidentské republiky
- Parlamentně prezidentské republiky

Hlavní rozdíly

	PREZIDENTA VOLÍ	PŘEDSEDA VLÁDY	VLÁDA ODPOVÍDÁ	PRÁVO PREZIDENTA ROZPUSTIT PARLAMENT
PARLAMENTNÍ	parlament	ANO	parlamentu	ANO
PREZIDENT- SKÁ	občané	NE	prezidentovi	NE
PARL. – PREZ.	občané	ANO	oběma	ANO

Personální unie

- Není složený stát
- Několik států –subjektů mezinárodního práva – má společnou hlavu státu
- Největší personální unii tvoří Spojené království, Kanada, Austrálie + cca 15 dalších zemí Společenství

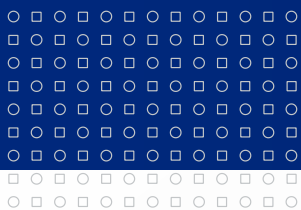

Federace

- ❏ složený stát, skládající se ze států - členů federace s různým označením (státy, země, republiky, kantony, provincie).

- ❏ Federace má vždy plnou mezinárodní subjektivitu a dělí se na:
  - **federaci vnitrostátní** - členské státy nemají mezinárodní subjektivitu - USA, Československo 1969-92.
  - **federaci mezinárodní** - členské státy mají omezenou mezinárodní subjektivitu a mohou vlastním jménem uzavírat mezinárodní smlouvy v rozsahu stanoveném federální ústavou - Německo, Švýcarsko, Rakousko, Sovětský svaz, Československo ke konci roku 1992.

Konfederace

- Nejsou složené státy.
- Je to svaz nezávislých států, pravomoc orgánů konfederace není imperativní.
- Subjektem mez. práva jsou členské státy, ne konfederace jako celek.
- většinou jen přechodná forma spolupráce, která končí přetvořením na federaci (1789: USA, 1848: Švýcarsko), nebo rozpadem (1989: Senegambie).
- Pozor na Švýcarsko!!!

Typologie států a jejich ideologie

Aristotelovo třídění:

- ❑ Aristoteles (384–322 př. n. l.) v knize politika vymežil základní formy státu podle formy vlády:

3 „správné“ formy:

- ❑ Monarchie – panství jednotlivce
- ❑ Aristokracie – panství vybrané menšiny
- ❑ Demokracie – panství většiny

3 „zvrhlé“ formy:

- ❑ Tyranie – panství jednotlivce, který sleduje jen vlastní prospěch
- ❑ Oligarchie – panství bohatých k jejich prospěchu
- ❑ Ochlokracie – panství (zvíle) chudých

Někdy ještě 4. typ

- ☞ Ideokracie – neboli teokracie – formálně neexistuje lidská vrchnost, nejvyšší moc má bůh nebo nadlidská duchovní bytost bez slabostí lidské povahy.

Klasifikace státoprávních systémů

➤ **Ideologická báze**

- Komunistické režimy
- Socialistické režimy
- Demokratické režimy
- Náboženské režimy
- Ostatní absolutistické režimy
- Jiné ideologie
- Ultraliberální až anarchistické režimy

➤ **Stranické systémy**

- Jedna politická strana
- Hegemonní politická strana
- Převažující politická strana
- Dvě politické strany
- Omezený pluralismus
- Extrémní pluralismus
- Atomizovaný pluralismus

Komunismus

- Ortodoxní komunistické diktatury.
- Jde o vládu úzké skupiny lidí nebo jednotlivce (diktátora), který je údajným zástupcem proletariátu.
- Ideologickým základem takových režimů bývá modifikace marxisticko-leninského učení, například maoismus.
- Mezi země s komunistickými režimy počítáme v současnosti především Korejskou lidově demokratickou republiku a Kubu.

Socialismus

- Významnou roli hraje komunistická (dělnická, socialistická) strana a systém kolektivismu.
- Typické je potlačování lidských práv, omezování trhu, rozsáhlé zásahy státu a rozsáhlý státní sektor.
- V současnosti zřejmě nenajdeme žádný typický socialistický režim, v minulosti to byly některé mírnější režimy ve východním bloku, například Maďarsko nebo Polsko v 80. letech 20. století.

Demokracie

- Systémy založené na myšlenkách a principech volného trhu, individuální svobody a odpovědnosti.
- Dříve se označovaly jako kapitalistické nebo buržoazní režimy.
- Například státy Evropské unie, většina států Severní a Jižní Ameriky, státy Austrálie a Oceánie...

Náboženské režimy

- Islámské státy založené na tradičním právu šariíja.
- Systémy kombinující uvedené prvky (tzv. systémy třetí cesty) – do této skupiny můžeme zařadit pragmatické autoritativní režimy nebo tzv. korporativistické režimy (např. Mussoliniho typ fašismu).
- V současnosti do této skupiny řadíme také některé státy s komunistickým (socialistickým) režimem a tržními prvky – Čína, Laos, Vietnam.

Ostatní absolutistické režimy

- Jsou většinou založeny na nedotknutelnosti vládce.
- Označují se také jako absolutistické nebo autoritativní režimy.
- Ke státům s absolutistickými režimy patří například Saudská Arábie.
- Ke státům s autoritativními režimy řadíme například Bělorusko.

Jiné ideologie

- Například rasismus (apartheid), fašismus, kastovní systém apod.
- V současnosti se neseťkáme s typickým představitelem tohoto směru.
- V minulosti šlo například o Jihoafrickou republiku, Chile nebo Kambodžu.
- Existují ovšem některé státy, které částečně diskriminují vlastní obyvatelstvo minoritních národů, například omezování občanů hlásících se k ruské národnosti v Lotyšsku nebo Estonsku.

Stranický systém

- ❏ Rozděluje stranické systémy na **soutěživé a nesoutěživé.**

System jedné pol. strany

- ❏ Pro tento systém jsou charakteristické represivní formy vlády – vlastní politické strany jsou většinou zakázány; pokud probíhají volby, pak jsou většinou formální nebo zmanipulované.
- ❏ Rozlišujeme podtypy:
  - ❏ Totalitární (totalitní; vláda ideologie jedné strany)
  - ❏ Autoritativní (systém založený na konkrétní osobnosti, menší ideologický náboj)
  - ❏ Pragmatický (vláda „osvíceného“ diktátora)
- ❏ Saudská Arábie, Bělorusko, KLDR, Kuba.

System s hegemonní pol. stranou

- Existují neplnohodnotné strany (například v Československé socialistické republice strany Národní fronty).
- Podtypy – ideologicko-hegemonní, pragmaticko-hegemonní.
- Bývalá ČSSR, NDR; částečně Mexiko

System s převažující pol. stranou

- Existují svobodné volby a korektní politická soutěž (patří již mezi soutěživé systémy), ale v praxi dochází k dlouhodobé nadvládě jedné strany.
- Dříve Japonsko, Norsko, Švédsko nebo Indie

System dvou politických stran

- Existují dvě velké politické strany.
- V některých případech je doplňují menší politické strany (nejčastěji jedna strana) – získávají hlasy voličů z okrajových částí politického spektra.
- Velké politické strany ve volbách soupeří o hlasy centristických voličů.
- Například USA.

Omezený plurarismus

- Politická soutěž tří až pěti stran.
- Poměrně stabilní politický systém.
- Charakteristická je tvorba alternativních koalic, nevýhodou bývá existence extrémistických stran napravo i nalevo od politického středu.
- Nizozemsko, Norsko, Německo, Island

Atomizovaný pluralismus

- Politický chaos, bez výrazných systémových prvků.
- Situace často ústí v radikální řešení pomocí nedemokratických prostředků.
- Rusko

Extrémní pluralismus

- Existence šesti až deseti politických stran.
- Vede k roztržitosti politického spektra.
- Charakteristické znaky: chronická nestabilita, silné postavení středových stran, komplikované politické strany.
- Polsko, Izrael.

Zdroj

- BAAR, V., RUMPEL, P, ŠINDLER, P.: Politická geografie. Vyd. 1. Ostrava : Ostravská univerzita, 1996. 91 s. Učební texty Ostravské univerzity.
- Elektronická verze knihy: JEHLIČKA,P., TOMEŠ,J., DANĚK,P. (2000): Stát, prostor, politika – vybrané kapitoly z politické geografie , KSGRR Přf UK.
- Přístupné z <http://www.prg.aktualne.cz/>